

พระราชกรณียกิจ: บทบาทและหน้าที่พระธรรมราชาที่ปรากฏในจกักวัดติสุตฺร*

Royal Duties: The Roles and Duties of the Dhamma Racha as Appeared in the Cakkawatti Sutta

¹พระมหาคำพันธ์ ปากโร, นคร จันทรราช, สิปปมงคล ป้องภา,
พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวัฒนโน, นายปฐมสิทธิ์ แสงวงษ์ และเพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย

¹Phramaha Kampan Phapakaro, Nakhon Jantharach, Sipmongkol Phongpa,
Phrakru Dhammathom Siriwat Sirivatthano, Pathomsit Savaengvong and Penphan Fuangfooloy

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Nakhonsingh@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง “พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกักวัดติสุตฺร” ในการศึกษาใช้วิธีการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยแยกประเภทเรียบเรียง สรุปสาระสำคัญ และวิเคราะห์เนื้อหา จากการศึกษาพบว่า พระราชกรณียกิจ: บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกักวัดติสุตฺรนั้น พระธรรมราชามีบทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ 2) การสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรม บทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการดังกล่าวพระธรรมราชาจะต้องเข้าใจถึงปัญหาของผู้ใต้ปกครอง มีวิธีการแก้ปัญหาด้วยความถูกต้องและตั้งอยู่ในธรรมอันจะทำให้ประชาชนส่วนมากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจและสังคมในประเทศที่ตนปกครอง ประชาชนจะมีความสุข ประเทศชาติมีมั่นคงด้วยศีลธรรมได้โดยพระธรรมราชาจะต้องตั้งตนอยู่ในหลักจักรวรรดิวัตร

คำสำคัญ: พระราชกรณียกิจ; พระธรรมราชา; จกักวัดติสุตฺร

* Received March 4, 2020; Revised April 19, 2020; Accepted May 16, 2020

Abstract

The purpose of this article is to study "Royal duties: the roles and duties of the Dhamma Racha as they appear in the Cakkawatti Sutta". Methods of study and research are from relevant documents by classifying, compiling, summarizing, essence and analyzing content. From the study, it was found that Royal duties: the roles and duties of the Dharma Racha as shown in the teachings. Phra Dharmracha has two important roles and duties: 1) solving problems in economy, society, politics, and 2) creating morality, important roles and duties. According to these 2 principles, Phradhammaracha must understand the problems of those under rule. There is a way to solve problems with accuracy and set in the dharma causing the majority of people have a better life. Economy and society are in sustainability. The nation is stable. Because Phradhammaracha is in Dhamma.

Keywords: Royal duties; Dhamma Racha; Cakkawatti Sutta

บทนำ

จักกวัตติสูตรเป็นสูตรว่าด้วยเรื่องเล่าของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นพระสูตรหนึ่งที่มีความสำคัญปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกโดยพระสูตรตันตปิฎกนั้นจัดเป็นคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาเป็นปิฎกหนึ่งในจำนวนสามปิฎกที่มีความลุ่มลึกทั้งทางด้าน“ภาษา”และลุ่มลึกด้วย“พุทธวิธี” (Thai Tripitaka: 11/80-110/59-82) การสอนในส่วนของภาษานั้นพระพุทธศาสนาใช้ภาษาบาลีบันทึกหลักคำสอนที่มีความลุ่มลึกเพราะความหมายแห่งภาษาบาลี ส่วนความลุ่มลึกที่เกิดจากพุทธวิธีการสอนนั้นเป็นความหมายที่ส่งผลไปต่อการลุ่มลึกเพราะการตีความ (Netnimit, 2007) จักกวัตติสูตรเป็นพระสูตรที่มีเนื้อหาขนาดยาวปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ที่มณีกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ 11 ในขณะที่ทำสังคายนาครั้งที่ 1 ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธานพระอุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย พระอานนท์เป็นผู้วิสัชนาพระสูตร พระสูตรนี้มีการประมวลพุทธพจน์ที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาแสดงเจือด้วย“บุคลาธิษฐาน” (Exposition in Terms of Persons) เป็นการแสดงธรรมโดยยกบุคคลขึ้นอ้างคู่กับ“ธรรมาธิษฐาน” (Exposition in Terms of Ideas) (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2005) หรือธรรมบรรยายต่าง ๆ ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัส“ยกเยื้อง”หรือทรงสอนในลักษณะที่มีการ“ถ่ายโอน”หลักคำสอนไปตามเหมาะสมกับบุคคล เหตุการณ์ และโอกาสตลอดจนบทประพันธ์เรื่องราวทั้งหลายในพระพุทธศาสนา

ในจักกวัตติสูตรมีเนื้อหาสาระสำคัญว่าด้วยเรื่องการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมให้มีความสงบสุขแบบยั่งยืนที่ต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระเจ้าจักรพรรดิในฐานะเป็นผู้นำทางสังคมที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระธรรมราชาโดยส่วนพระองค์ ทรงมีการปฏิบัติตนตามจักรวรรดิวัตรจนทำให้ประชาชนโดยส่วนใหญ่เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของ

พระเจ้าจักรพรรดิจึงทำพระเจ้าจักรพรรดิได้เลื่อนสถานภาพกลายเป็นพระธรรมราชาคือเป็นพระราชผู้ทรงธรรม และผู้มีธรรมเป็นราชาได้ (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2009) เพราะมีการปฏิบัติตนตามหลักของ จักรวรรดิวัตรอันเป็นหลักการปฏิบัติสำหรับผู้ปกครอง นอกจากนี้พระธรรมราชาในจกัถตติสูตรยังทรงมีบทบาท และหน้าที่ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์และให้สวัสดิการและป้องกันประชาชน สร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ สร้างความสันติสุขของสังคม และสร้างความเป็นอยู่อย่างผาสุกของประชาชน (Susamran, 1991)

หากพิจารณาสาระสำคัญของจกัถตติสูตรแล้วพบว่า พระธรรมราชาทรงมีพระราชกรณียกิจกล่าวคือ ทรงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนการสร้าง ความมั่นคง ทางด้านศีลธรรม ซึ่งปัญหาแต่ละอย่างต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน เพราะการรักษาความสงบสุขทางสังคม อาจจะไม่ใช่เพียงพอตราบใดที่ประชาชนยังมีความลำบากยากจน ในที่สุดก็ไม่สามารถรักษาความสงบสุขได้ การทำให้ ประชาชนไม่ให้อดอยากลำบากมีการส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงชีพที่ดีเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ปกครองจะต้องจัดการให้ดี หากบริหารและจัดการเรื่องนี้ไม่ดีแล้ว แม้ศีลธรรมจะเป็นหลักสำคัญแห่งชีวิตของมนุษย์พลอยเสื่อมสลายไปด้วย แม้เศรษฐกิจจะไม่ใช้จุดหมายสูงสุดของชีวิตก็ตาม แม้ศีลธรรมจะเป็นจุดหมายของชีวิตก็จริง หากขาดการจัดการ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแล้ว การสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุนี้ การศึกษาพระราชกรณียกิจของพระธรรมราชาในจกัถตติสูตรจึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาโดยเฉพาะการแก้ปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม ทั้ง 2 ประเด็นต่างเป็นประเด็นที่จะต้อง ศึกษาให้เกิดความเข้าใจในพระราชกรณียกิจของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกัถตติสูตรต่อไป

บทนิยามของคำว่า“ธรรมราชา”

คำว่าพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกัถตติสูตรโดยมีการวิเคราะห์ไว้ว่า “บุคคลใดเป็นผู้ยังบุคคลอื่นให้ ยินดีโดยธรรมคือจักรวรรดิวัตร 10 ประการ เหตุนี้บุคคลนั้นชื่อว่า “ธรรมราชา” (Thai Tripitaka: 2/14/87) จากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่าพระธรรมราชาหมายถึงบุคคลใดก็ได้ที่ทำหน้าที่ในการปกครองแล้วทำให้บุคคล อื่นให้เกิดความยินดีมีความพึงพอใจในพระองค์ด้วยหลักจักรวรรดิวัตร พระธรรมราชาในจกัถตติสูตรคือพระ เจ้าจักรพรรดิที่ทรงทำหน้าที่เป็นผู้นำด้วยการปฏิบัติตนตามหลักจักรวรรดิวัตรเป็นหลักสำคัญ มีระบบการ ปกครองด้วยหลักธรรม การปกครองด้วยหลักธรรมนี้เรียกว่า“ธรรมาธิปไตย”(Royal Institute, 2003) โดยมี เป้าหมายสำคัญคือทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจในการอยู่ร่วมกันด้วยความภาคภูมิใจในแนวประเพณีและ ปฏิบัติที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้การปกครอง (Changkuayuen, 1999)

ภูมิหลัง: ความเป็นมาของธรรมราชา

สำหรับภูมิหลังคือประวัติความเป็นมาของพระธรรมราชาที่ปรากฏในจกัถตติสูตรมีการกล่าวถึงพระ เจ้าจักรพรรดิที่ได้รับการ“มูรธาภิเษก”อย่างเป็นทางการที่ผ่านการเลือกตั้งหรือการยอมรับจากมวลมหา ประชาชนแล้วและทรงประเพณีปฏิบัติตามหลัก“จักรวรรดิวัตร”การที่พระเจ้าจักรพรรดิปฏิบัติตนตามหลัก

จักรวรรดิวัตรทำให้ประชาชนบ้านเมืองมีความสุขและความเจริญ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาชนต่างอยู่ดีมีความสุข ในทางตรงกันข้ามหากไม่มีการไม่ปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตรทำให้ประชาชนบ้านเมืองมีความเดือดร้อนไม่มีความสุขและปราศจากความเจริญ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาชนต่างประสบความเดือดร้อน ส่งผลทำให้เกิดการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ เกิดเป็นวิกฤตศีลธรรมในทางสังคม สมดังข้อความที่ถอดความจากพระพุทพจน์บางตอนที่ปรากฏในจกัถวัตตีสสูตรโดยมีใจโดยสังเขปว่า (Thai Tripitaka: 11/81-108 /60-79)

“พระเจ้าจักรพรรดิในอดีต 7 พระองค์ มีพระเจ้าทัฬหเสนี เป็นต้น ผู้ประพฤติกัฏฐวัตรสืบทอดต่อ ๆ กันมาโดยลำดับจักรวรรดิวัตรที่พระเจ้าจักรพรรดิทั้ง 7 พระองค์ ทรงประพฤติ ได้แก่ (1) อาศัย ธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองชนภายใน (พระมหากษัตริย์ พระราชโอรส พระราชธิดา) กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ติดตาม (พระราชมารดา) พรหมณ์และคหบดี ขวานิคมนและชาวชนบท (ชาวแว่นแคว้น) สมณ-พรหมณ์ สัตว์พวกเนื้อ และสัตว์จำพวกนกโดยธรรม ไม่กระทำการที่ผิดแบบแผนของแว่นแคว้น (2) แจกจ่ายทรัพย์แก่ผู้ไม่มีทรัพย์เลี้ยงชีพ (3) เข้าไปหาสมณ-พรหมณ์ผู้เว้นขาดจากความมัวเมาประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติ (ความอดทน) โสรัจจะ (ความสงบเสถียร) ฝึกตน สงบตน ทำให้ตนเองดับกิเลสได้ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล เป็นอกุศล อะไรเป็นคุณ เป็นโทษ อะไรควรทำ ไม่ควรทำ อะไรทำแล้วก่อให้เกิดสุข หรือก่อให้เกิดทุกข์ตลอดกาลนาน ตรัสเล่าว่า เมื่อกษัตริย์ราชทรงประพฤติกัฏฐวัตรนี้โดยบริบูรณ์แล้ว แก้ว 7 ประการ ได้เกิดขึ้น ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาราษฎร์ผู้ประพฤติดำตามมีอายุยืนถึง 80,000 ปี มีวรรณะผ่องใส มีความสุข มีโภคและพละ ตรัสเล่าต่อไปว่า ยังมีกษัตริย์ราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกพระองค์หนึ่ง ซึ่งนับเป็นองค์ที่ 8 ไม่ทรงประพฤติกัฏฐวัตรสืบทอดจากพระชนก จึงไม่ทรงมีแก้ว 7 ประการ บ้านเมืองของพระองค์จึงไม่เจริญรุ่งเรือง ประชาชนราษฎรประสบความเดือดร้อน อุดอยากต้องขโมยเขากิน อกุศลธรรมข้ออกุศลนาทาน จึงเกิดขึ้น อายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละเริ่มเสื่อมถอย ต่อมา ได้เกิดอกุศลธรรมข้อ ปาณาติบาต มุสาวาท เป็นต้น ขึ้นตามลำดับ เมื่ออกุศลธรรมแต่ละข้อเจริญขึ้น กุศลธรรม เสื่อมลง ๆ ตามลำดับ อายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละก็เสื่อมลง ๆ ตามลำดับ จนถึงสมัยหนึ่งที่มนุษย์มีอายุชั้แค่ 10 ปีตาย ในสมัยนั้นจะเกิดกาลยุคขึ้นมีคสังยุเป็นเวลา 7 วัน คือ คนเห็นคนเข้าใจว่าเป็นเนื้อที่ตนอยากกินเพื่อแก้ความหิวโหย จึงใช้อาวุธประหัตประหารกัน จนผู้คนล้มตายไปเกือบหมดโลก ช่วงเวลานั้น เรียกว่า สัตถันตรกัปคนที่รอดตาย คือ ผู้ที่หลบหนีออกจากหมู่คณะไปหลบซ่อนตัวอยู่ป่าดงพงพี พอพ้น 7 วัน จึงออกจากที่ซ่อน เกิดความรู้สึกสำนึกถึงคุณค่าของธรรม แล้วตั้งใจปฏิบัติธรรม ทำให้ค่อย ๆ กลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยลำดับอีก ตรัสเล่าต่อไปว่า เมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง พระนามว่าสังขะ จะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงประพฤติกัฏฐวัตรอย่างเคร่งครัดทำให้บ้านเมืองของ

พระองค์เจริญรุ่งเรือง กว้างขวาง อาณาจักร ของพระองค์มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่กรุง พาราณสีแต่จะมีชื่อว่าเทศมคธราชธานีมีประชากรหนาแน่นนอกจากนี้ ยังตรัสเล่าว่าในสมัยนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าเมตไตรยจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกจะทรงสั่งสอนธรรมและ บริหารการคณะสงฆ์อย่างเดียวกับพระองค์ในบัดนี้”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ภูมิหลังของพระธรรมราชาในจกักวัดติสุตรที่มีพระเจ้าจักรพรรดิในอดีต จำนวน 7 พระองค์โดยมี พระเจ้าทัฬหเสนี เป็นต้น เป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่ปฏิบัติตนตามหลักจักรวรรดิวัตร อย่างเคร่งครัดด้วยการสักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มี ธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จัดการดูแลรักษาคุ้มครอง ป้องกันให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มภายใต้การปกครอง โดยปกครองบ้านเมือง สังคม และประเทศชาติตลอดจนการกล่าวถึงบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครอง และความรับผิดชอบของผู้ปกครองที่ต้องดูแลให้การทำนุบำรุงเพื่อความสงบร่มเย็นของสังคมโดยมีกลุ่มบุคคล ต่าง ๆ โดยมีพระมหากษัตริย์ ข้าราชการฝ่ายใน กำลังพล ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการชั้นผู้น้อย สมณ พราหมณ์ พ่อค้า และประชาชน ตลอดจนสัตว์ต่างที่อยู่ในฐานว่าเป็นสิ่งต้องห้าม ส่งผลทำให้บ้านเมืองมีความ สงบสุขและความเจริญ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาชนต่างอยู่ดีมีความสุข ในทางตรงกันข้าม หากพระเจ้า จักรพรรดิไม่มีการปฏิบัติตนตามหลักจักรวรรดิวัตร ผลที่ตามมาคือทำให้ประชาชนบ้านเมืองมีความเดือดร้อน ไม่มีความสุขและปราศจากความเจริญ และประชาชนต่างประสบความเดือดร้อน ส่งผลให้เกิดการก่อ อาชญากรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดวิกฤติศีลธรรมทางสังคมตามมา

ประเภทของธรรมราชา

พระธรรมราชาที่ปรากฏในจกักวัดติสุตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงหมายถึงผู้ปกครองหรือผู้นำที่มี คุณสมบัติถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งยังเป็นผู้ทรงธรรม รู้ธรรม สร้างธรรม และปฏิบัติตาม หลักธรรมอย่างถูกต้องเหมาะสมพระองค์ทรงจำแนกพระธรรมราชาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พระพุทธเจ้า : พระธรรมราชาทางธรรม

สำหรับพระพุทธเจ้านับว่าเป็นผู้นำแบบธรรมราชาโดยตรง เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้ศึกษา ค้นคว้า และทดลองจนสามารถ“ตรัสรู้” ทรงมีพระปัญญาหยั่งเห็นสัจธรรมในกฎธรรมชาติที่มีความแน่นอนแท้จริง เรียกว่า“นิยาม” (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2005) โดยมี“สาระสำคัญ”และ“ความหมาย”อยู่ ในตัวเองเป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติทั่วไป โดยพระองค์ทรง“เล็งเห็น”คุณประโยชน์ในกฎธรรมชาติที่จะ เกิดผลดีต่อมวลมนุษย์จึงประกาศหลักธรรมคำสอนแก่ประชาชนทั้งหลายตามหลักการของพระพุทธศาสนา คือ “การไม่ทำความชั่ว ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว”(Thai Tripitaka: 10/90/50) หลักการทาง พระพุทธศาสนาดังกล่าวส่งเสริมการดูแลรักษา คุ้มครอง ป้องกันทางกาย วาจาและใจให้เป็นธรรม พระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่ของธรรมราชาทางธรรมอย่างแท้จริง ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาในการประกาศ พระพุทธศาสนาพระองค์ทรงเป็น“มัคคุเทศก์”ทรงทำหน้าที่ของ“ผู้รู้ทาง”และในขณะเดียวกันก็ทรงทำหน้าที่

“บอกทาง”ให้รู้ว่าทางนั้นมีจุดหมายปลายทางเพื่ออะไรจนสามารถทำให้ผู้อื่นประสบความสำเร็จทั้งทางธรรมและทางโลกได้ (Lecturers of the Liang Chiang Printing House, 2007)

2. พระเจ้าจักรพรรดิ: พระธรรมราชาทางโลก

สำหรับพระธรรมราชาในจักรกัตติสูตรคือพระเจ้าจักรพรรดิที่ทรงทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้ผ่านการคัดเลือกให้เป็นผู้ตามหลักของพิธีกรรมที่เรียกว่า “มูรธาภิเษก” อย่างเป็นทางการแล้วโดยเกิดจากการยอมรับจากมวลมหาประชาชน เพราะพระองค์ทำให้ประชาชนมีความพึงพอใจมีความยินดีได้ด้วยปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตร จึงได้รับการยกย่องหรือสถาปนาให้เป็นผู้แบบ “พระธรรมราชา” ได้อย่างไรก็ตาม แม้พระเจ้าจักรพรรดิจะเป็นพระธรรมราชาก็จริง แต่พระองค์ยังต้องมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตรอยู่เสมอ การเป็นพระธรรมราชาผู้ทรงธรรมนั้นสามารถปกครองให้ประชาชนมีความพอใจและมีความภาคภูมิใจตลอดจนสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในการ “ประพฤติธรรม” ของพระธรรมราชา หากพระองค์ปฏิบัติไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ประชาชนสามารถมีสิทธิและตรวจสอบคุณธรรมของผู้นำได้ทั้งพร้อมที่จะสนับสนุนยกย่องหรือไม่สนับสนุนจนกระทั่งสามารถที่จะปลดออกจากตำแหน่งได้ หลักธรรมจึงกลายเป็นเครื่องตัดสินหรือประเมินว่าผู้ใดสมควรเป็นพระเจ้าแผ่นดินและพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใดเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ดีหรือไม่ดี (Changkuayuen, 1995)

จากประเภทของธรรมราชาในจักรกัตติสูตรข้างต้นจะเห็นว่า ผู้นำแบบธรรมราชาในจักรกัตติสูตรมีธรรมราชาอยู่ 2 ประเภท คือ พระพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิ โดยทั้งสองมีความแตกต่างกัน พระธรรมราชาทางโลกคือพระเจ้าจักรพรรดิต้องปฏิบัติตามหลักธรรมสามารถจัดการดูแลรักษาคุ้มครอง ปกป้องให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มภายใต้การปกครองให้มีความเป็นปกติสุข ส่วนพระธรรมราชาในส่วนของพระพุทธเจ้าคือการดูแลรักษา คุ้มครอง ปกป้องการกระทำทางกาย วาจา และใจให้เป็นตามธรรมโดยธรรม แต่ธรรมราชาทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวเป็นผู้นำที่ถูกทางกล่าวคือการนำไปตามครรลองแห่งธรรมะ ผู้นำที่มีธรรมะและนำไปสู่ทิศทางที่ดีงามและชอบธรรมเท่านั้น สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลชั้นสูงของสังคม ตรงกันข้ามผู้นำที่ไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมจะถูกประณามว่าเป็นชนชั้นต่ำและไม่ควรได้รับการยกย่องจากสังคม (Adivattanasit, 2011)

องค์ประกอบของพระธรรมราชา

สำหรับพระธรรมราชาในพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญคือ “ธรรม” โดยการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นคุณสมบัติแห่งความประพฤติของผู้นำทั้งทางโลกและทางธรรม คำว่าพระธรรมราชาทางธรรมเป็นพระนามเรียกพระพุทธเจ้า แต่ในส่วนของทางโลกคำว่าพระธรรมราชาหมายถึงการปฏิบัติตามหลักของจักรวรรดิวัตรจนกลายเป็นคุณสมบัติของพระราชาในฐานะที่เป็นคนคนหนึ่งและในฐานะที่เป็นผู้ครองแผ่นดิน (Changkuayuen, 1995). โดยองค์ประกอบของธรรมราชาในจักรกัตติสูตรมี 2 อย่างคือ

1. องค์ประกอบพระธรรมราชาทางธรรม

ในส่วนขององค์ประกอบของพระธรรมราชาทางธรรมมีองค์ประกอบของพระธรรมราชาคือหลักคำสอนเรื่อง “โพชฌงค์” คือหลักคำสอนที่เป็นองค์ความรู้สำหรับการตรัสรู้ (Phra Brahmagunabhomm (P.A.Payutto), 2005) สำหรับโพชฌงค์ในจกกวัตติสูตรเป็นเรื่องหลักคำสอนที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์รู้จักรักษากาย วาจาและใจให้อยู่ตามครรลองคลองธรรมมี 7 ประการ คือ (Thai Tripitaka: 11/81/60)

1. สติ หมายถึง ความระลึกได้ ความสามารถทวนระลึกนึกถึง สติในโพชฌงค์นี้มีความหมายคลุมตั้งแต่การมีสติกำกับตัวและใจอยู่กับสิ่งที่กำลังกำหนดพิจารณาเฉพาะหน้า จนถึงการทวนระลึกรวบรวมเอาธรรมที่ได้สดับเล่าเรียนแล้ว หรือสิ่งที่พึงเกี่ยวข้องต้องใช้ต้องทำมานำเสนอต่อปัญญาที่ตรวจตรองพิจารณาแสดงให้เห็นถึงกำลังแห่งสติปัญญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พิจารณาอยู่ในปัจจุบันขณะ

2. ธรรมวิจย หมายถึง การเลือกเฟ้นธรรม การใช้ปัญญาสอบสวนพิจารณาสิ่งที่สติกำหนดไว้ เช่น การไตร่ตรองให้เข้าใจความหมาย จับสาระของสิ่งที่พิจารณานั้นได้ ตรวจตราเลือกเฟ้นเอาธรรมหรือสิ่งที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ หรือสิ่งที่ใช้ได้เหมาะสมที่สุดในกรณีนั้น ๆ หรือมองเห็นอาการที่สิ่งที่พิจารณานั้นเกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไป เข้าใจตามสภาวะที่เป็นไตรลักษณ์ ตลอดจนปัญญาที่มองเห็นอริยสัจแสดงให้เห็นถึงการวินิจฉัยสั่งการในธรรมนั้น ๆ อย่างทะลุปรุโปร่ง ชัดเจนยิ่ง

3. วิริยะ หมายถึง ความเพียร เป็นความกล้ากล้า เข้มแข็ง กระตือรือร้น มีความอาจหาญในความดี มีกำลังใจ สู้กิจ บากบั่น รุดไปข้างหน้า ยกจิตไว้ได้ไม่ไห้หลุด อดทนหรือท้อแท้ แสดงให้เห็นถึงความเพียรพยายามที่ทรงพลังในการใช้ขับเคลื่อนกิจการน้อยใหญ่ให้เป็นไปอย่างดียิ่ง

4. ปิติ คือ ความอิ่มใจ เป็นความเอิบอิ่ม ปลาบปลื้ม ตื่นดีซาบซึ้ง เข้มชื่น และมีความซาบซ่าน แสดงให้เห็นถึงพระราชหฤทัยของพระพุทธรเจ้าทรงเบิกบานเต็มไปด้วยความมีบรมสุขที่เกิดจากความปิติ

5. ปัสสัทธิ หมายถึง ความสงบกายและใจ เป็นความผ่อนคลายกายและใจ สงบระงับ ไม่เครียด ไม่กระสับกระส่าย แสดงให้เห็นถึงพระพุทธรเจ้าไม่มีความระแวงสงสัย ไม่มีความลังเล แต่ทว่าทรงปล่อยวางทั้งในส่วนในอดีต ปัจจุบันและอนาคตได้อย่างแท้จริง

6. สมานิ ได้แก่ ความมีใจตั้งมั่น ความมีอารมณ์หนึ่งเดียว จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ทรงตัว สม่่าเสมอ เดินเรียบ อยู่กับกิจ ไม่วอกแวก ไม่ส่าย ไม่ฟุ้งซ่าน แสดงให้เห็นถึงพลังแห่งสมานิที่ส่งผลให้พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ที่พระพุทธรเจ้าทรงกระทำเป็นไปในทิศทางแห่งความดีงาม

7. อุเบกขา หมายถึง ความวางเฉย ความมีใจเป็นกลาง สามารถวางท่าทีเฉยเรียบนิ่งดูไปในเมื่อจิตแน่วแน่อยู่กับงานแล้วและสิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดีตามแนวทางที่จัดวางไว้หรือที่มันควรจะเป็น ไม่สอพลอ ไม่แทรกแซง แสดงให้เห็นถึงพระพุทธรเจ้าทรงวางท่าทีต่อสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่ง

จากหลักคำสอนเรื่องโพชฌงค์ข้างต้นถือว่าองค์ประกอบของพระธรรมราชาทางธรรมคือ “พระพุทธรเจ้า” โดยมีรัตนทั้ง 7 เป็นองค์ประกอบหมายเอาหลักคำสอนเรื่อง “โพชฌงค์ 7” เป็นหลักคำสอนที่ปัจจัยส่งเสริมเอื้อเกื้อกูลต่อการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้าและส่งผลให้พระพุทธรองค์ทรงใช้ปราบกิเลสโดยพัฒนาจิตวิญญาณของพระองค์และอำนวยความเกื้อกูลความสุขแก่เวไนยสัตว์ด้วยการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมให้มีความเป็นปกติตามธรรม

2.องค์ประกอบธรรมราชาทางโลก

สำหรับองค์ประกอบของธรรมราชาทางโลกมีองค์ประกอบของธรรมราชาเรียกว่า “รัตน 7” โดยรัตน 7 ประการนี้มีทั้งที่เป็นบุคคลและทั้งที่เป็นวัตถุปรากฏ ทำให้พระธรรมราชาทรงปราบปรามให้อาณาจักรต่าง ๆ อยู่ในพระราชอำนาจโดยธรรมมี 7 ประการ คือ (Ponsompop, 1991)

1. จักรแก้ว คือ เกิดขึ้นเพื่อผู้ที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ โดยในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ พระองค์ทรงรักษาศีลอุโบสถ ชำระจิตให้สะอาดแล้วทรงทำสมาธิ จักรแก้วก็บังเกิดขึ้น ส่องแสงสว่างไสว แล้วพาพระเจ้าจักรพรรดิพร้อมเหล่าเสนาบดีล่องไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปทั้ง 4 ประเทศต่าง ๆ ก็ยอมสวามิภักดิ์ ไม่มีการสู้รบกัน เมื่อจะถวายเครื่องบรรณาการพระเจ้าจักรพรรดิก็ไม่ยอมรับ แต่พระราชทานโอวาทศีล 5 ให้ แสดงให้เห็นถึงจักรคืออำนาจแต่ทรงใช้อำนาจคือธรรม

2. ช้างแก้ว หมายถึง ช้างแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นพญาช้างมีชื่อว่าอุโบสถ โดยมีลักษณะคือสีขาวเผือก สง่างาม มีฤทธิ์เดชสามารถเหาะได้ คล่องแคล่วว่องไว ผึกหัดได้เอง สามารถพาพระเจ้าจักรพรรดิไปรอบชมพยุหวิป จรดขอบมหาสมุทร ได้ตั้งแต่เช้ารุ่ง และกลับมาทันเวลาเสวยพระกระยาหารเช้า แสดงให้เห็นถึงพระราชพาหนะหรือกองทัพที่ยิ่งใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดินั้นเกรียงไกรแต่ก็ทรงใช้กองทัพนั้นเพื่อตรวจดูป้องกันคุ้มครองให้กับพลเมือง

3. ม้าแก้ว หมายถึง ม้าแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นพญาม้ามีชื่อว่าวลาหกะ โดยคุณสมบัติและมีลักษณะที่แตกต่างไปจากม้าทั่วไปคือมีความสง่างาม ขนงาม มีหางเป็นพวง ตรงปลายคล้ายดอกบัวตูม มีฤทธิ์เดชเหาะเหินเดินบนอากาศได้ คล่องแคล่วว่องไว ผึกหัดได้เอง สามารถพาพระเจ้าจักรพรรดิไปรอบชมพยุหวิป จรดขอบมหาสมุทร ได้ตั้งแต่เช้ารุ่ง และกลับมาทันเวลาเสวยพระกระยาหารเช้าแสดงถึงพระราชพาหนะหรือกองทัพของพระเจ้าจักรพรรดินั้น มีขีดความสามารถสูง และมีเครือข่ายทั่วราชอาณาจักร

4. มณีแก้ว ได้แก่ มณีแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นแก้วมณีเปล่งแสงสุกสกาว ไสแวววาวยิ่งกว่าเพชร เปล่งรังสีแสงสว่างไสวโดยรอบถึง 1 โยชน์ คอยบันดาลความอุดมสมบูรณ์ทุกอย่างให้บังเกิดขึ้น ดึงดูดสมบัติทั้งหลายมาให้ สามารถเลี้ยงคนได้ทั้งชมพูทวีปโดยไม่ต้องทำมาหากิน เมื่อพระมหาจักรพรรดิทรงทอดลงแก้วมณีกับกองทัพ โดยติดแก้วมณีไว้บนยอดธงนำทัพแก้วมณีก็เปล่งแสงสว่างไสว ทำให้กองทัพเดินทางได้สะดวกสบาย เหมือนเดินทัพในเวลากลางวันแสดงถึงอาวุธยุทธโศปกรณ์ทางทหารของพระเจ้าจักรพรรดินั้น มีแสนยานุภาพที่ทันสมัยล้ำยุคมาก

5. นางแก้ว หมายถึง นางแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นหญิงที่มีบุญญาธิการโดยมีคุณสมบัติและคุณลักษณะที่โดดเด่นคือมีรูปร่างน่าดูชม ผิวพรรณเปล่งปลั่งผ่องใส สวยงามที่มีความแตกต่างไปจากมนุษย์ทั่วไป พุดจาไพเราะ ไม่โกหก มีกลิ่นดอกหอมพุ่งออกจากปาก มีกลิ่นจันทน์หอมพุ่งรอบกาย นางแก้วเป็นผู้คอยปรนนิบัติพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไม่ขาดสาย ตื่นก่อนนอนที่หลังพระเจ้าจักรพรรดิ คอยฟังรับสั่งของพระเจ้าจักรพรรดิประพาดิชอบต่อพระเจ้าจักรพรรดิเสมอ แสดงถึงสตรีผู้เพียบพร้อมที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นการกำลังใจให้พระเจ้าจักรพรรดิอย่างดียิ่ง

6. ขุนคลังแก้ว หมายถึง คฤหบดีแก้ว สามารถนำทรัพย์สินมามอบให้แก่พระเจ้าจักรพรรดิได้ ขุนทรัพย์อยู่ที่ไหน ขุนคลังแก้วสามารถเห็นหมด แสดงถึงพระเจ้าจักรพรรดิทรงมีขุนนางที่เก่งและมีความสามารถสูงไว้ดูแลและบริหารจัดการพระราชทรัพย์

7. ขุนพลแก้ว ได้แก่ พระราชโอรสองค์โตของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นขุนศึกคู่ใจที่เป็นบัณฑิตที่มีความฉลาดเฉลียว รู้ว่าสิ่งใดควรและไม่ควร คอยให้คำแนะนำปรึกษาแก่พระเจ้าจักรพรรดิอยู่เสมอ แสดงถึงข้าราชการและบุคลากรในตำแหน่งต่าง ๆ ล้วนแล้วเพียบพร้อมด้วยความรู้และความประพฤดี

จากองค์ประกอบของธรรมราชา 7 ประการข้างต้นจะเห็นว่า พระธรรมราชาทางโลกอยู่ในฐานะ “พระเจ้าจักรพรรดิ” โดยมีรัตน 7 ประการข้างต้นที่สะท้อนถึงความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิส่งผลทำให้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบที่ต้องดูแลมีความชื่นชมและมีความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมราชา ทำให้เกิดความสงบร่มเย็นทางสังคมส่งผลให้พระองค์ทรงปราบปรามอาณาจักรต่าง ๆ ให้อยู่ในพระราชอำนาจโดยใช้หลักธรรมในการปกครอง มีการบริหารจัดการที่เป็นธรรมแก่ทุกภาคส่วน โดยพระธรรมราชาจักต้องรู้ธรรมและปฏิบัติตามธรรมให้เกิดขึ้นทั้งภายในตนและระบบการปกครองด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมมีระเบียบแบบแผน มีความประพฤดีและปฏิบัติที่ทำให้เกิดสันติภาพและความสงบสุขของการอยู่ร่วมกันในสังคม

จักรวรรดิวัตร : คุณสมบัติพระธรรมราชาทางโลก

สำหรับจักรวรรดิวัตร เป็นวัตรปฏิบัติสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นพระจริยาที่พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอจนเป็นหน้าที่ของพระองค์ที่ทรงทำหน้าที่เป็นนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ หลักจักรวรรดิวัตรกลายเป็นมาตรฐานกลางของพฤติกรรมทางด้าน “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” สำหรับพระธรรมราชา ความเป็นธรรมราชาจะมากน้อยแค่ไหน อย่างไร ในจักรวรรดิสูตรให้อาหลักจักรวรรดิวัตร “เป็นตัวตั้ง” เป็นสิ่งสำคัญโดยหลักจักรวรรดิวัตรมี 12 ประการ คือ (Thai Tripitaka: 11/84/62)

1. หลักธรรมาธิปไตย คือ ผู้ปกครองต้องมีคุณธรรมเป็นหลักในการปกครองประเทศเคารพยำเกรงธรรมโดยผู้ปกครองต้องยึดหลักของความจริงและความถูกต้อง ด้วยการยึดหลักธรรมาธิปไตยคือมีธรรมเป็นใหญ่ ใช้หลักการบริหารจัดการที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายทุกส่วน ซึ่งหมายรวมถึงผู้ปกครองเองจำเป็นต้องรู้ธรรมและปฏิบัติตามธรรมให้เกิดขึ้นทั้งภายในตนและระบบการปกครอง

2. อันโตชน หมายถึง ผู้ปกครองต้องให้ความคุ้มครองรักษาอันเป็นธรรมแก่ผู้ที่มีความใกล้ชิดพระองค์ โดยมีพระมเหสี พระโอรส และพระธิดาตลอดถึงบุคคลที่ใกล้ชิดหรือผู้ปรนนิบัติรับใช้ผู้ปฏิบัติราชการในพระองค์ทั้งหมดโดยการอบรมสั่งสอนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยดีงาม

3. พลกาย ได้แก่ ผู้ปกครองต้องให้ความคุ้มครองและการรักษาแก่กำลังโดยมีทหาร ข้าราชการ และตำรวจ โดยความเป็นธรรม ด้วยการสงเคราะห์เหล่าทหาร ข้าราชการ และตำรวจให้มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่พร้อมทั้งจัดหายุทธโศปกรณ์ไว้พร้อม

4. ชตติยะ หมายถึง ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่พระมหากษัตริย์ต่างที่อยู่ในสถานะเจ้าหัวเมืองต่าง ๆ ด้วยการให้ความคุ้มครอง ดูแลเอาใจใส่เจ้าเมืองที่เป็นเมืองขึ้นให้สามารถดำเนินการปกครองไปได้อย่างราบรื่น

ตลอดถึงชนชั้นผู้ปกครองชั้นผู้ใหญ่ ให้สามารถดำเนินการปกครองด้วยตนเองได้ เมื่อเกิดมีปัญหาขึ้นมาก็สามารถให้ความช่วยเหลือตลอดถึงเป็นที่ปรึกษาได้อย่างทันที่

5. อนุยนต์ คือ ผู้ปกครองต้องให้ความคุ้มครองแก่เหล่าข้าราชการผู้ติดตามเสด็จด้วยการให้ความสนใจและใส่ใจดูแลในความทุกข์ว่าเขามีปัญหาอะไรบ้าง ในทางปฏิบัติพร้อมทั้งหาความช่วยเหลือด้วยการลงพื้นที่ติดตามผลงานอย่างใกล้ชิด

6. พรหมณคฤหบดี หมายถึง ผู้ปกครองต้องให้ความอนุเคราะห์นักปราชญ์และคฤหบดีเป็นการส่งเสริมและพัฒนาเหล่านักวิชาการตลอดจนกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลายด้วยวิธีการจัดหาทุนทรัพย์และอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพอย่างเหมาะสมให้

7. เนคมชนบท หมายถึง ผู้ปกครองต้องหมั่นดูแลและเอาใจใส่ชาวชนบทด้วยการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนทั่วไปทั้งในเมือง ในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล ตลอดถึงชายแดนโดยไม่ทอดทิ้งให้อยู่ตามยถากรรมต้องให้ความเป็นธรรมเสมอ

8. สมณพรหมณ์ หมายถึง ผู้ปกครองให้ความอุปถัมภ์และการคุ้มครองแก่พระสงฆ์ บรรพชิต นักบวช สมณะชีพรหมณ์ด้วยการทำนุบำรุงและส่งเสริม โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองตามสมควร

9. มิคปักษ์ ได้แก่ ผู้ปกครองต้องให้ความช่วยเหลือและให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ประเภทต่าง ๆ โดยมีนกและเนื้อสัตว์ที่มีสถานะเป็นสัตว์ที่ควรสงวนและหายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ทั้งหลายเพื่อมิให้สูญพันธุ์และป้องกันมิให้มีการทำร้ายในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลายวิธี

10. มา อธรรมการ ได้แก่ ผู้ปกครองต้องป้องกันมิให้เกิดการกระทำที่ไม่ดีทุกชนิดเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร ปราบปรามผู้มีอิทธิพลต่าง ๆ มิให้มีการกระทำทุจริต ผิดกฎหมายบ้านเมือง อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยเด็ดขาดที่เป็นเหตุนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ประชาชนต้องป้องกันมิให้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร

11. ธนานุปทาน ได้แก่ ผู้ปกครองต้องแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้มีผู้ขัดสนขาดแคลนอยู่ในประเทศโดยไม่ได้รับการเหลียวแล ให้การช่วยเหลือตามสมควร หรือการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนสม่าเสมอ ไม่ปล่อยให้ความเจริญกระจุกอยู่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศ โดยที่ผู้ปกครองต้องหาอาชีพที่สุจริตให้แก่ประชาชนอันจะทำให้ประชาชนมีความสามารถพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองได้

12. สมณพรหมณ ปริปูฉา หมายถึง ผู้ปกครองต้องขยันเข้าหาสมณะพรหมณ์ มีความสนใจศาสนาและศีลธรรมหมั่นปรึกษาสอบถามสมณะพรหมณ์ ผู้ประพฤดีปฏิบัติชอบตลอดจนนักวิชาการผู้ที่มีความรู้ดี และความสามารถดีต้องแสวงหาปัญญาและความรู้ตลอดจนคุณธรรมอยู่เป็นประจำ มีที่ปรึกษาที่ดี บริสุทธ์ มีคุณธรรมเพื่อให้รู้ชัด รู้แจ้ง และรู้อย่างถูกต้อง ในการวินิจฉัยข้อปัญหาต่าง ๆ ในสิ่งที่ควรกระทำและในสิ่งที่ควรเว้น

หลักจักรวรรดิข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าในเบื้องต้นพระธรรมราชานั้นจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมแล้วทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนในและคนนอกที่มีความใกล้ชิดพระองค์ หมั่นดูแลและเอาใจใส่ประชาชน ให้ความอุปถัมภ์และการคุ้มครองแก่พระสงฆ์ ให้ความช่วยเหลือและให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ประเภทต่าง ๆ ต้องป้องกันมิให้มีการกระทำที่ไม่ดีในพระราชอาณาจักร และต้องแบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้มีผู้

ขัดสนขาดแคลน คุณสมบัติดังกล่าวเป็นคุณสมบัติพระธรรมราชาทางโลกในฐานะเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองที่จะทำให้คนใกล้ชิดพระองค์และประชาชนส่วนมากมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เศรษฐกิจสังคมในประเทศที่ตนปกครองนั้นพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ประชาชนโดยส่วนมากมีความสุข ส่งผลทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสมบัติ และมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างยิ่งย่น เพราะเกิดจากการที่พระธรรมราชาตั้งอยู่ในจักรวรรดิวัตร

พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชา

1.พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สำหรับพระสูตรนี้มีหลักคำสอนที่สะท้อนให้เห็นพระราชกรณียกิจของพระธรรมราชาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำวิธีการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (Thai Tripitaka: 11/80-110/59-82) โดยที่พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงแยกโครงสร้างทางสังคมโดยมีสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองออกจากกันแต่พระพุทธองค์ทรงกลับมองว่าปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยเฉพาะเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญทำให้เกิดความมั่นคงและมีความมั่งคั่งภายในรัฐและสังคม ปัญหาอาชญากรรมทั้งปวงที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนหนึ่งเกิดมาจากปัญหาเศรษฐกิจคือ “ความยากจน” กลับกลายเป็นที่มาของ “วิกฤติทางศีลธรรม” โดยไร้ศีลธรรมนำไปสู่การก่ออาชญากรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า (Thai Tripitaka: 11/91/68)

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น ท้าวเธอโปรดให้ประชุมข้าราชการ ข้าราชการบริวาร โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ องคมนตรีตรัสถามถึงจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐ พวกเขาก็จกราบทูลจักรวรรดิวัตรอันประเสริฐแก่ท้าวเธอ ท้าวเธอได้ฟังคำทูลตอบของพวกเขาก็ได้ทรงจัดการรักษา ป้องกันและคุ้มครองโดยชอบธรรม แต่ไม่ได้พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ เมื่อไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ความขัดสนจึงแพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย บุรุษคนหนึ่งจึงถือเอาสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ประชาชนช่วยกันจับบุรุษนั้นได้แล้วนำไปถวายแก่ท้าวเธอ กราบทูลว่า ‘ขอเดชะ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บุรุษคนนี้เป็นเจ้าของสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมย’ เมื่อพวกเขากลับมาทูลอย่างนี้แล้ว ท้าวเธอจึงตรัสถามบุรุษนั้นว่า ‘ทราบหรือ เธอถือเอาสิ่งของของผู้อื่นไม่ได้ให้โดยอาการขโมยจริงหรือ’ ‘จริง พระเจ้าข้า’ ‘เพราะเหตุไร’ ‘เพราะข้าพระองค์ไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ’ ลำดับนั้น ท้าวเธอจึงพระราชทานทรัพย์ให้แก่เขา แล้วรับสั่งว่า ‘พ่อคุณ เธอจงเลี้ยงชีพ จงเลี้ยงมารดาบิดา เลี้ยงบุตรภรรยา ประกอบการงานทั้งหลาย จงตั้งทักษิณาในสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่ทำให้มีผลสูงขึ้นไปเป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผลให้เกิดในสวรรค์ด้วยทรัพย์นี้เถิด’

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาที่ทางสังคมและการเมืองที่เกิดในจักรกัวัตรสูตรนั้นล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากความยากจน ความลำบาก ขาดทุนทรัพย์ ซึ่งเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประชาชนที่นำไปสู่การก่อปัญหาอาชญากรรม การแก้ปัญหาอาชญากรรมที่ปรากฏในจักรกัวัตรสูตรนี้พระพุทธเจ้าทรง

แนะนำพระธรรมราชาด้วยการการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ การที่พระธรรมราชาจะดำรงอยู่ในตำแหน่งได้นาน ส่วนหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญคือการคำนึงถึงประชาชนเป็นหลักสำคัญ หากประชาชนไม่มีความอยู่ดีกินดีมีความเดือดร้อนพระธรรมราชาต้องรีบช่วยเหลือแก้ไข เพราะความสงบสุขของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ การแก้ปัญหาเรื่องความยากจนของประชาชนด้วยการพระราชทานทรัพย์ให้กับคนยากจนจึงเป็นการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเพื่อสร้างความ“อยู่ดี”และ“กินดี”เป็นการสร้างสวัสดิภาพให้เกิดแก่ประชาชน หากประชาชนอยู่ดีกินดีแล้วจะไม่ก่อปัญหาอาชญากรรมอันเป็นสร้างความเดือดร้อนทางสังคมต่อไป

2.พระราชกรณียกิจ : บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมราชาในการสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม

บทบาทและหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระธรรมราชาในจักรวรรดิสุทฺธคือ “การสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม” การสร้างความมั่นคงทางศีลธรรมเป็นหน้าที่ที่พระธรรมราชาจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักและมองเห็นความสำคัญของศีลธรรมอันเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันทางสังคมอย่างปกติสุขต่อไป ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องปรามปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคม การสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรมจะประสบความสำเร็จได้นั้น ในเบื้องต้นพระธรรมราชาต้องเป็น“แบบอย่างที่ดี”ของการประพฤติและปฏิบัติตนตามหลักของ“จักรวรรดิวัตร”อันเป็นหลักปฏิบัติตนสำหรับพระธรรมราชา หากพระธรรมราชามีการ“ครองตน”ที่ดีก็ส่งผลต่อการ“ครองคน ครองงาน และครองสุข”ต่อไปได้ การเป็นพระธรรมราชาที่ดีจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีการปฏิบัติตามธรรมคือหลักจักรกัปปวัตร สมดังหลักจักรกัปปวัตรที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า (Thai Tripitaka: 11/84/62)

‘ลูกเอ๋ย ถ้าเช่นนั้น ลูกจงอาศัยธรรม เทานั้น สักการะธรรม เคารพธรรมนับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองชนภายใน’ กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ พรหมณ์และคหบดี ขวานิคมนและชาวชนบท สมณพรหมณ์ สัตว์จำพวกเนื้อและนกโดยธรรม การกระทำสิ่งที่ผิดแบบแผน อย่าได้เป็นไปในแว่นแคว้นของลูก อนึ่ง บุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นของลูก ไม่มีทรัพย์ ลูกพึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วย อนึ่ง สมณพรหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้นของลูก เว้นขาดจากความมัวเมา และความประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติ(ความอดทน)และโสรัจจะ (ความเสถียร) ผิดตน สงบตน ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว ลูกพึงเข้าไปหาสมณพรหมณ์เหล่านั้นตามกาลอันควรแล้วไต่ถามสอบถามว่า ‘ท่านขอรับ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้อง อะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่าอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่

จากพระพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นว่า บทบาทและหน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรมของพระธรรมราชาในเบื้องต้นพระธรรมราชาควรปฏิบัติตนตามหลักจักรกัปปวัตรอันจะทำให้ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์มีความเชื่อมั่นในการสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรมได้ หากพระธรรมราชาไม่มีผู้แนะนำที่ดีในฐานะเป็นที่“ปรึกษา” ในพระสูตรนี้ได้เสนอไว้ว่าพระธรรมราชาควรแสวงหาที่ปรึกษาที่มีคุณธรรมและคุณภาพนั้นๆคือ “สมณพรหมณ์” (Thai Tripitaka: 11/80-110/59-82) ซึ่งเป็นบุคคลตัวอย่าง

ทางคุณธรรมที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาการของพระธรรมราชา ทำให้พระธรรมราชามีความประพฤตินที่พึงประสงค์ทำให้เป็นที่เคารพเชื่อถือของประชาชนทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยเอื้อต่อการสร้างความมั่นคงทางด้านศีลธรรม สร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมด้วย การที่พระธรรมราชาอยู่ในฐานะผู้ปกครองที่ตั้งตนอยู่ในหลักธรรมสามารถเป็นที่พึ่งของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มีการใช้อำนาจทางการเมืองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ขอคำปรึกษากับสมณะหรือนักบวชตลอดจนนักปราชญ์ที่มีคุณธรรมและมีปัญญาความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาบ้านเมืองว่าสิ่งไหน “ควรทำ” และสิ่งไหน “ไม่ควรทำ” เพื่อการบริหารประเทศและพัฒนาการเมืองให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อความผาสุกของปวงประชาชนที่อยู่ภายใต้ร่มเงาของพระธรรมราชา

บทสรุป

พระธรรมราชาในจกักวัตติสูตรคือผู้ที่ตั้งตนอยู่ในหลักธรรมโดยมีพระธรรมราชา 2 ประเภท คือ 1) พระธรรมราชาทางธรรมคือพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นพระธรรมราชาทางธรรมนั้นพระพุทธองค์ทรงทำหน้าที่ใน “มัคคุเทศก์” ทางด้าน “พัฒนา” และ “ยกระดับ” จิตวิญญาณของสาธุชนด้วย “การปลุก” มวลมหาประชาชนให้ “มีการตื่นรู้” ตามความเป็นจริงของชีวิตและสรรพสิ่งเป็นระยะเวลา 45 พรรษาของพระพุทธองค์ หลักคำสอนที่ปรากฏในจกักวัตติสูตรนั้นเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระภิกษุสงฆ์ให้มีการประพฤติดีและปฏิบัติชอบตามหลักพระธรรมวินัย และทรงแนะนำพระเจ้าจักรพรรดิในฐานะเป็นพระธรรมราชาทรงทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา หลักคำสอนของพระพุทธองค์กลายเป็น “ภูมิปัญญาทางธรรม” ที่มีคุณูปการต่อการทำหน้าที่ของผู้นำทางสังคมและต่อมนุษยชาติ และ 2) พระธรรมราชาทางโลกคือ พระเจ้าจักรพรรดิในฐานะเป็นพระธรรมราชาด้วยการปฏิบัติตามจักรวรรดิวัตรทำให้พระเจ้าจักรพรรดิเป็นผู้นำทางโลกในฐานะ “พระธรรมราชา” ทรงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ 2) การสร้างความมั่นคงด้านศีลธรรม บทบาทและหน้าที่สำคัญ 2 ประการดังกล่าวเกิดจากการที่พระธรรมราชามีความรู้และความเข้าใจตระหนักถึงปัญหาของผู้ใต้ปกครองและมีวิธีการแก้ปัญหาด้วยความถูกต้องโดยหลักธรรมทำให้ประชาชนส่วนมากที่อยู่ใต้การปกครองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ประชาชนมีความเป็นปกติสุขส่งผลทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคง มีความมั่งคั่งและความยั่งยืน โดยมีพระธรรมราชาเป็นผู้ทรงธรรมตั้งตนอยู่ในหลักของจักรวรรดิวัตรเป็นแบบอย่างของการกระทำความดีสำหรับมวลมหาประชาชน

References

- Adiwatthanasi, C. (2011). *Sociology Buddhist*. Bangkok: MCU Press.
- Changkuayuen, (1999). *Dhammarat-Thammaracha*. Bangkok: ChulalongkornUniversity Printing House
- _____. (1995). *Political thoughts of Buddhadasa Phikkhu*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Lecturers of the Liang Chiang Printing House. (2007). *The parts of Dhamma, the standard Version*.

- Bangkok: Liangchiang Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University, (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Netnimit, (2007). *Social dimensions in Suttantapitaka*. Bangkok: Cheewaphivat Press.
- Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto).(2006). *Buddhist management methods*.
Bangkok: MCU.Press.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), (2005). *Buddhadhama Extended Edition*. Bangkok: MCU.Press.
- _____. (2008). *Buddhist Dictionary: Glossary*, Bangkok: S. R. Printing Ltd.
- _____.2009). *Inscription Ashoka (Dhammachaka on the head of Singha), Political science of dharma*.
Bangkok: Plidham. Press.
- Ponsompop , (1991). *Philosophical problems in politics of the eastern world*.
Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Royal Institute, (2003). *Royal Institute Dictionary*, (1999). Bangkok: Nanmeebooks Ltd.
- Susamran, (1991). *Buddhism and political and social change*. Bangkok:
Chulalongkorn University Printing House